

**BİR KAVRAM İKİ DÜŞÜNCE:
FOUCAULT'DAN AGAMBEN'E BİYOPOLİTİKANIN DÖNÜŞÜMÜ**

Efe Baştürk*

ÖZET

Biyopolitika kavramı klasik egemenlik doktrininde bir sapma momenti olarak düşünülebilir. Daha önceki dönemdeki egemenlik anlayışı bedeni ölüme terk etme gücü ve söylemi üzerine kurulu iken, biyopolitika anlayışına göre iktidarın asıl etkisi bedenlerin güce tabi kılınması değil, onların yönetimselliği üzerinedir. Yönetimsellik, Foucault'ya göre, yaşamın iktidar karşısında nesneleştirilmesi ve iktidara tabi kılınması değil; tersine, yaşamın yeniden üretimidir. Yaşamın, yeniden üretilebilir bir formda ele alınması, asıl işlevi “yaşatmak” olan yeni bir yönetim stratejisini açığa çıkarır. Biyopolitikanın Agamben'ci yorumu ise iktidarın istisna hali üzerinden toplumsallığı kuşatıcı işlevi üzerine odaklanır. İstisna, iktidarın yasal ve yasal olmayan ya da yasak ile serbestlik arasındaki çizgide kendisini serbest bırakmasıdır. Agamben, istisnanın bu yönüyle yaşam ile ölüm arasında bir iktidar kurulumu olarak biyopolitikayı işlevselleştirdiğini öne sürer.

Anahtar Kelimeler: Foucault, Agamben, Biyopolitika, Yönetimsellik, Çıplak Hayat

ABSTRACT

The term Biopolitics could be thought as a “deviation moment” from the classical understanding of the doctrine of Sovereignty. Unlike the understanding of the sovereignty which was built on a belief revealing the force of power to subject the bodies to death, according to biopolitics, the very influence of power is not to subject the bodies, but to make them to be governmentalised. Governmentality, for Foucault, is not the objectification of life against power; on the contrary, it is a process of re-production of the life itself. Understanding life as a re-productible form reveals a new governance strategy whose main function is to makes lives live. But, the Agambenian paradigm of biopolitics focuses on the surrounding effect of the power in terms of the “state of exception”. Exception means a threshold that power can release itself among legal and non-legal. Agamben posits that the state of exception make biopolitics to be functionalized as a power configuration between life and death.

Keywords: Foucault, Agamben, Biopolitics, Governmentality, Bare Life

* Niğde Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi

Giriş

Tarih boyunca ortaya çıkan tüm iktidar yapılarının ortak özelliği, insan hayatı üzerinde denetim kurma amacı taşımış olmalarıdır. İnsan ve hayat arasındaki tüm bağlar iktidarın doğal müdahale sahası olmuş ve bu sayede iktidarın hayat üzerindeki kontrolü mümkün olmuştur. İktidar olgusuna bu şekilde yaklaşmak her şeyden evvel siyasallığın dışında var olan bir “doğal hayat” varsayımının terk edilmesidir. Daha iyi bir ifadeyle, iktidarın insan ve hayat arasındaki tüm ilişkiselliği kapsayıcı boyutunu temel alan bir yaklaşım, siyasal olan ile doğal olan arasındaki kavramsal ayrımı reddetmektedir. Çünkü insan ne sadece doğal bir varlıktır ne de sadece - Aristoteles’çi ifadeyle – siyasal bir hayvandır (zoon politicon). İnsanın hem doğal olma vasfı hem de siyasal olma niteliğini bir arada ele aldığımızda iktidarın boyutu ve kapsamına dair yeniden bir değerlendirme yapılması zorunlu hale gelmektedir. Üstelik bu zorunluluk, iktidarın sadece mekansal örgütlenmesi hakkında bir tartışmayı değil, fakat onun hem dönüştürücü etkisini hem de kendisini yeniden tertip edebilecek mekanizmaları dikkate almayı gerektirir. İktidarın bu niteliği, onun, salt siyasal alanla sınırlı olmayıp yaşamın tüm veçhelerine yayılan geniş bir uzamda faaliyet gösteren bir güçler toplamı olarak anlaşılmasını kolaylaştırır. Dolayısıyla da iktidarı tartışmaya açarken dikkat edilmesi gereken şey, iktidarı, dar kapsamlı bir siyasal hayat tasavvuru içerisinden değil, geniş spektrumlu olarak yaşamın tüm boyutlarında yer alan bir olgu olarak tanımlamak gerekmektedir.

İktidarın doğal hayat ile siyasal alan arasındaki varsayımsal ayrımı silikleştirici vasfı, iktidara sadece aşkın bir nitelik katmaz. İktidar, her iki yaşam dizgesi arasında devamlı gel-git oluşturan ve bu sayede her iki alanı sürekli birbirine yaklaştıran – hatta çoğu zaman yerlerini değiştiren – bir tertibat olarak karşımıza çıkar. İktidarın bu hareketliliği onun devamlı surette bir istisna durumunu dayatmasına zemin hazırlar. İstisna, iktidarın yaşamın olağan çizgisinde bir sapma yaratması değil, tam tersine, yaşamın çoklu alanlara ayrılmış düzeni içerisinde bu alanları birbirine yaklaştırmayı, fakat yaklaştırmayı de bu alanların her birinin içerisinde var olan ve diğerlerinden ayrı tutulmasını sağlayan özgül nitelikleri ortadan kaldırmasıdır. Doğal yaşamın siyasallığa tabi kılınması bu bakımdan bir istisna durumu olarak düşünülebilirken, iktidarın özgül kurgusallığı içerisinde olağanlığı temsil eder. Zira iktidar, kontrol altında tuttuğu siyasallığı doğal yaşama aktarabildiği – yani doğallıkla siyasallık arasındaki çizgiyi ayırdığı – ölçüde iktidar vasfı kazanmış olur. Agamben’in iktidara ilişkin çözümlerinde ortaya çıkan bu yaklaşım, iktidarın yaşamın içerisindeki alanlar üzerinde toplu bir denetim kurması olarak adlandırılır. Agamben’e göre biyopolitika, iktidarın yaşamın içerisine sızmasına ve onu siyasallığın işleyişine dahil etmesine yardımcı olan araçsal bir mahiyet taşımaktadır. Başka bir ifadeyle biyopolitika, çeşitli yaşamlar arasındaki mekansal ayrımı

ortadan kaldıran ve her birini iktidarın karşısında herhangi bir sınırlandırmaya bağlı kalmadan konumlandırılan bir işlev görmektedir.

Siyasallık ve doğallık arasındaki ayrım sadece mekansal değildir. Bu alanların oluşumu söylemsel pratikler çerçevesinde kategorize edilir ve gerçeklik kazanır. Söz konusu ayrımı ortadan kaldırma girişimi de, doğal olarak, söylemsel açıdan oluşturulur. Bu, iktidarın, söz konusu ayrımları ortadan kaldırma girişimini destekleyici hakikat inşasını devreye sokması ile beraber gerçekleşir. İktidarın söylem ve hakikat yasası uyarınca yaşamı kategorize edici boyutu, onun edimselliğine farklı bir boyut kazandırmaktadır. Zira iktidar, bu yönüyle yaşam üzerinde doğrudan ve görünür biçimde hüküm kurmaz; fakat kendisini bu söylemler çerçevesinde işler kılar ve devamlılığını bu söylemsel pratikler üzerinden sağlar. İktidar, bu sayede yaşamın oluşumu ve süregelmesi sürecinde ortaya çıkan ilişkiselliklere anlam kazandırır ve bireyleri bu yönüyle denetim altında tutar. Başka bir ifadeyle, iktidar, oluşturduğu hakikat yasaları ve bu yasalara dayalı biçimde meydana getirdiği söylemsel pratikler aracılığı ile yaşamın anlamlandırılması ve adlandırılmasında etkin bir rol üstlenir. Bireyler, bu yasalara çeşitli pratiklerle tabi kılınmak suretiyle iktidarın devamlılığını üstlenirler. Foucault, bu süreci “nesneleşerek özneleşme” olarak adlandırır. Bu sürecin en önemli özelliği, yaşamın iktidar tarafından çeşitli söylemler çerçevesinde anlamlandırılması ve bireylere bu anlamlandırılmanın çeşitli pratiklerle aktarılmasıdır. İktidar (bundan böyle), yaşamı sona erdirecek çapta bir gücü değil, yaşamın üretimini ve devamlılığını sağlayacak mekanizmaların denetimi ve gözetimini üstlenen aygıt olarak belirir. Foucault, bu bakımdan biyopolitikayı, yani iktidarın yaşatma gücüne dayalı olarak bedenler üzerindeki kontrolünü, moderniteyle ilişkilendirir.

Biyopolitika her şeyden evvel bir iktidar sistematiğidir ve bu nedenle de iktidar kuruluşunu çerçevesinde anlaşılması gerekir. İktidarın bir görünümü olarak biyopolitika, bedenlerin tabi kılınması ya da uyarlanması sürecidir ve bu bakımdan iktidar ile birey arasında var olan egemenlik ilişkisinden daha fazla bir anlam taşır. Başka bir ifadeyle, biyopolitika vasıtasıyla ortaya çıkan iktidar yapılanması, pek çok ilişkiselliği bünyesinde barındıran bir güçler toplamıdır. Tam da bu nedenle biyopolitikayı anlamak iktidarın yönetim kabiliyeti ve işlevini hem kapasite bakımından hem de yayıldığı saha bakımından anlamak demektir. Biyopolitika salt bedenlerin iktidar tarafından kontrolü değildir; biyopolitika, ortaya çıkışını hızlandıran ilişkisellikler içerisinde anlaşılırsa anlam ifade edecektir. Biyopolitika, iktidarın yönetme gücünü değil; yönlendirme, dönüştürme ve koordine etme gücünü ifade eden çok boyutlu bir güçler toplamının genel bir niteliğini sunar. Bu nedenle biyopolitika,

iktidarın özneleştirme ve tabileştirme gücüyle bir arada ele alınmalıdır. Bu çalışmada biyopolitikanın Foucault ve Agamben tarafından ele alınışına ilave olarak her iki düşünürün biyopolitika kavramı üzerinden iktidarı nasıl yorumladıklarına ilişkin argümanlara da değinilecektir. Dolayısıyla çalışmanın genel amacı salt biyopolitika kavramı üzerinden Foucault ve Agamben arasında bir karşılaştırma yapmak değil, biyopolitika kavramı üzerinden geliştirdikleri iktidar anlayışlarının çerçevesini okuyucuya sunmak olacaktır.

Foucault'da Biyopolitika: Özne, Nüfus, İktidar, Yönetimsellik

Biyopolitika kavramı Foucault açısından iktidarı anlamamız için en temel araçtır. Zira Foucault'nun iktidarı anlama yönteminde kullandığı temel araçsal argüman, iktidarın ilişkisellik doğasıdır. Bu ilişkisellik iktidarı gündelik yaşam pratiklerine sokan ve yine yaşamın içerisinden – yeniden – türeyen bir form olarak ele almamızı sağlar. İktidarın ilişkisellik ile olan bu yakın bağı, iktidarı değişen ve dönüşen bir yapı olarak değerlendirmemizi de zorunlu kılar. Bu düşünce, Foucault'cu paradigmada kilit bir öneme sahiptir; zira Foucault, iktidar gibi makro düzeydeki bir kavramı tarihsel ya da mekansal anlamda aşkın bir form olarak değerlendirmeyi. Diğer bir deyişle, Foucault açısından iktidar kavramı *verili* değildir, fakat insan ilişkilerinin mevcut olduğu ortam ve durumlarda türetilen ve yine bunlara koşut olarak gelişen bir yapıdır.

İktidarın kendiliğinden oluşmayan yapısı, yani iktidarın salt zihinsel bir kategori olarak bulunmayışı, iktidarın *nasıl* ve *hangi* biçimlerde ortaya çıktığı sorusunu beraberinde getirir. Fakat Foucault iktidarın tarihsel yapısını ve sosyallikle olan yakın ilişkisini tek yöntemsellik olarak değerlendirmeyi; onun için önemli olan konu, iktidarın değişen, dönüşen ve fakat aynı zamanda değiştiren/dönüştüren kapasitesidir. İktidarın bu “akışkan” niteliği, onun, devamlı surette aynı niteliklere sahip olmadığını, tam aksine iktidarın asli unsurunun herhangi bir niteliğe saplanmaması olduğunu, böylece iktidarın statik bir yapı yerine dinamik bir süreci yansıttığını göstermektedir. Foucault bu dinamik süreci iktidarın biyopolitika yoluyla özneleştirme kapasitesi olarak tanımlamaktadır.

Biyopolitika: İktidarın Yönetimselliği Olarak Özneleştirme

Foucault, “Düşünce Sistemleri Tarihi” kürsüsünde verdiği derslerini (1978-9) biyopolitika alanına ayırır. Dersin ana sorunsalı, biyopolitika olarak nitelendirilebilecek yeni bir “yönetim sanatı” olgusunun izini sürmektir (Foucault, 2010a: 1). Foucault'ya göre bu yeni yönetim sanatını ayırt eden önemli faktörler bulunmaktadır. Bunların başında, bu yeni yönetim sanatının kendisini bir “hakikat yasası”na dayandırması ve söylem düzeyinde

kendisini toplumsallığa aktarmasıdır (Foucault, 1980). İktidarın bir söylemsel çerçeve içinden kendini sunması, iktidarın fiziki bir zorlayıcı güç (power) olarak değil; fakat yönetimsel (governmentality) hale gelmesidir. Bu kavramsal dönüşüm siyasallığın alanı ile ilişkili bir sorunsal ortaya koymaz. İktidarın yönetimselliği, siyasallığın güç ve baskı aygıtlarıyla toplumsallığı kuşatması değildir. Yönetimsellik, güç ve baskı aygıtlarını doğrudan ortaya koymayan, iktidarın fiziki zorlayıcılığını geri plana iten; fakat söylem düzeyinde var olan tüm ilişkileri tasnif ve kategorize eden, bu sayede bireyleri bu söyleme göre yeni baştan tanımlayan bir idare durumunu ifade etmektedir. Bu yönüyle yönetimselliğin en önemli aracı biyopolitikanın kendisini olmaktadır.

Biyopolitikanın iktidar tarafından yönetimsellik çerçevesi içinde kullanılması, iktidarın “özneleştirme” etkisiyle yakından ilişkilidir. İktidar, bireyleri çeşitli söylemler etrafında belirli kimlik düzeylerine bağlayarak onları kategorize ederek gündelik yaşama doğrudan müdahale eder (Foucault, 2011: 63). İktidarın kategorize edici mahiyeti, onun, ikili anlamda bir güç yoğunlaştırmasının da işaretidir: İktidar bir taraftan herkese dayattığı hakikat yasasının sahibi olarak “doğal” bir meşruluğa sahip olur; ikinci olarak da, iktidar, bu yasanın uygulayıcısı olarak kendi varlığını garanti altına almış olur. Ancak önemle durulması gereken nokta, iktidarın devlet baskısına indirgenemeyeceğidir. Zira iktidar, devlet gibi kurumsal bir mekanizma ile sınırlı değildir. Foucault’nun iktidarı devletten ayrıştırması oldukça kritiktir; çünkü modern siyaset teorisine karşı da ciddi bir eleştiri getirmektedir. Foucault, devleti, iktidarın hükmedici tek gücü olarak yorumlamak yerine hükmetmenin tezahürlerinden birisi olarak değerlendirir (Foucault, 2007: 248).

Foucault’cu paradigmada devletin bu şekilde yorumlanması, yönetici-yönetilen ilişkisi konusunda da önemli bir sapma yaratır. Klasik egemenlik doktrini içerisinde yönetici ile yönetilen ilişkisi tamamıyla yöneticinin yönetilen üzerindeki baskısını öngörmekteydi. Bu baskı, yönetilenin yöneticiye olan tabiliğinin bir işaretiydi ve yönetilene toplumsallık içerisinde “sınırlı” bir alan tahsis edilmekteydi. Bu sınırlılık, yönetici ile yönetilen arasındaki ilişkinin ve bu ilişkinin niteliğinin doğrudan gözlemlenmesinde önemli rol oynamaktaydı. Ancak Foucault açısından yönetim ilişkisi yeni yönetim sanatı ile boyut değiştirmiş ve yöneticinin artık yönetilen üzerindeki doğrudan kontrolü olmaktan çıkan bir olgu meydana gelmiştir. Foucault, iktidarın yönetimsellik vasfı kazanmasını burada kritik eşik olarak değerlendirir. Yönetimsellik, yönetilen nesneyi belirli bir yönetim mantığı ve stratejisi içerisinde yeniden konumlandırılan bir kavramdır. Ancak Foucault, bu kavramın - farklı biçimlerde de olsa - yüzyıllardır farklı iktidar biçimleri tarafından halihazırda kullanılan bir

strateji olduğunun da bilincindedir. O halde yönetimselliği biyopolitika olarak değerlendirmemizi sağlayan ölçüt nedir?

Yönetimsellik, iktidarın ikili stratejisinin bütünleşik bir adı olarak karşımıza çıkar. Bu stratejinin bir ayağını, iktidarın yönetilecek olan nesnelere üzerindeki dilsel denetimi oluşturmaktadır. İktidar, söylem ve hakikat yasaları pratikleri oluşturmak suretiyle şeylerin adlandırılması ve anlamlandırılmasında etkin bir rol oynar. Doğru-yanlış gibi kategoriler iktidarın bu söylemsel pratiklerince yeniden kurgulanır ve hayatı anlamlandıran şeyler böylece yeniden düzenlenir (Foucault, 1980: 118). Hakikat söylemleri, böylece, iktidarın yönetimini ve idaresini üstlendiği ilişkiler ağını meşrulaştırmak ve onları iktidarın stratejik hesaplarına uyarlamak için kullanılan dilsel araçlar haline gelir. Bu söylemlerin üretilmesi ve daha da önemlisi bunların normsal düzeye getirilerek toplumsallık içerisindeki ilişkisel pratiklere aktarılması, iktidarın yayılım ve dolaşımını genişletir. Artık iktidar, birtakım olgular meydana geldikten sonra devreye giren ve kendince hüküm veren ve verdiği hüküm sadece fiziksel baskı içeren bir aygıt değildir. İktidar, artık şeyleri tanımlayan, onları anlamlandıran ve bu anlamlandırma doğrultusunda onları belirli ilişkiselliğe tabi kılan ve bu ilişkiselliği bireylerin eylemselliğine aktararak bir taraftan bireyleri mevcut iktidar tertibatlarını devam ettiren özneler haline getiren; fakat bunu yaparken de kendi oluşturduğu ilişkisel normları bireylere çeşitli kurum ve ilişkiler yoluyla dayatmak suretiyle onları nesneleştiren geniş bir süreçtir.

Yönetimselliğin diğer ayağını oluşturan strateji ise, bu dilsel adlandırma ve bu adlandırmaya dayalı olarak normsallaştırma sürecine bağlı olarak gelişen kurumsallaşma pratikleridir. Foucault özellikle bu konuya özel bir önem atfeder. Çünkü iktidarın dilsel ve normsal düzeydeki denetim alanlarını eline almasıyla beraber gelişen bu olgu, iktidarın var olan şeyleri ve ilişkileri bir taraftan kurala bağlayarak onların hareket alanını kendisine bağlamasıyla sonuçlanırken, öbür taraftan da bu kural pratiklerine uygun olarak kurumsallaştırma süreçlerini yaygınlaştırması ve bu yaygınlaştırmayla iktidarın kendini sabitlemesi durumu ortaya çıkar. Foucault, bu yeni yönetimselliğin ortaya çıkışı olarak hem dilsel hem kurumsal düzeydeki normsal ilişkilerin bir aradalığını yakalamaya çalışır. Bu nedenle de hapishane, okul, akıl hastanesi, vb. kurumlara odaklanır. Bu kurumlar, iktidarın söylem pratiklerince dile getirilen hakikat yasasına bağlı olarak kategorize edilen bireyleri içermek suretiyle iktidarın görüntüsünü oluştururlar. Foucault, dilsellik ile kurumsallık arasındaki etkileşimi, iktidarın denetim süreci olarak yorumlar. Bu dilsellik, iktidarın oluşturduğu hakikat yasası uyarınca kategorize ettiği şeyler üzerinden yarattığı normsal süreçlerle sonuçlanır. Delilik, böylesi bir söylemsel çerçevede içerisinde kurulan dilsel bir

kategori olarak bireyleri bu söyleme göre geliştirilmiş normlaştırmaya tabi tutarken; akıl hastanesi de, bu söylemsel pratiklerin normals düzeyde yaşatılmasına ilişkin kurumsal mekanizmayı temsil eder (Foucault, 2006: 67).

Foucault'nun iktidarı biyopolitika olarak kavramsallaştırması, sonraki kuramsal çalışmalarından bir tanesi olan *Cinselliğin Tarihi*'nde kendisini gösterir (Foucault, 2010b). Foucault, *Cinselliğin Tarihi* adlı çalışmada, iktidarın özne üzerinde baskı uygulayan bir mekanizma olmaktan ziyade, özneyi inşa edici ve onu iktidar için verimli kılan bir boyut olarak düşünmüştür. Bu anlamda özne, dışsal bir iktidar tarafından tahakküm altına alınan ve ona karşı direnmek suretiyle kendi özneliğini bu direniş ile ortaya koyan bir kategori olmaktan çıkarak, iktidarın kurulum pratikleriyle özdeşleşmiştir. Foucault, öznenin üretilen boyutunu "kendilik kaygısı" olarak dile getirdiği ve biraz da insan davranışının psişik bir doğasını resmeden bir kavramsallaştırmayla açıklamaya çalışır (Foucault, 2010b). Buna göre, özne ile iktidar arasında sanılanın aksine antagonistik bir karşıtlık yoktur. Özne, iktidara tabi olduğu ve iktidarın söylem pratiklerine göre kendisini inşa ettiği sürece kendisini bir özne olarak var edebilir (Butler, 2005: 10). Özne olmak ile tabi olmanın etimolojik olarak aynı köke sahip olması bu bağlamda şaşırtıcı olmamaktadır (subjectivication). Foucault'ya göre özne olmanın tabi olmak ile özdeşleşmesi, iktidarın özneleştirici vasfının yanı sıra, ilişkisellik kurgulayıcı ve bu ilişkiselliğin zeminini hazırlayıcı boyutunu gözler önüne serer. Tabiyet, kişinin kendisini bir özne olarak gerçekleştirme istencinden türeyen ve bu anlamda özsel bir güdünün olağan sonucu olmaktadır. Yaşama istenci veya hayatta kalma arzusu, kişinin, bu arzuyu gerçekleştirme için madun olmayı kabul etmesiyle sonuçlanabilmektedir (Butler, 2005: 15). Yaşamın özne olmanın en temel dinamiği olması, tüm stratejisi özneyi yaratmak ve kontrol etmek olan iktidarın, yaşamı yönetme üzerine kurulu bir stratejiyi hayata geçirmesinin zeminini teşkil etmektedir. Üstelik bu kurulum tertibatı, yaşamı fiziksel bir baskı yoluyla yönetmek değil; tam tersine, yaşamı daha fazla verimli kılacak şekilde özneliştirmeyi üretmek amacıyla düzenlenmiştir. Yaşam, bundan böyle baskı altına alınacak bir kategori olmaktan ziyade, verimli kılınacak bir form olarak ortaya çıkartılmıştır.

İktidarın yaşama doğru yönelmesi ve yaşamı bir nesne olarak ele almasının yanı sıra, birey ile yaşamı arasındaki varoluşsal etkileşimin ele alınışını da bütünüyle yeniden tayin etmiştir. Birey, kendi yaşamı için kaygı duyan, onu verimli kılmak amacıyla çeşitli ilişkilerde bulunan ve bu sayede bir taraftan kendisine yaşamın içerisinde etkin bir rol atfeden özne olmakta, diğer taraftan da mevcut ilişkiselliğin sürdürülmesinde rol oynayan pratikleri devamlı surette üreterek iktidarı yeni baştan yaratan bir aktör haline gelmektedir. Fakat

bundan da önemlisi, bireyin kendi yaşamını verimli kılma amacıyla harekete geçmesi ve kendisini bir özne haline getirme süreci, kişinin kendisini iktidar pratiklerine açması, başka bir ifadeyle kendisini iktidara tabi bırakmasını beraberinde getirmektedir. Bu tabiyet, iktidar tarafından zorla dayatılan bir şey olmamakla birlikte, temel kaygısı “kendisi” olan bireyin, iktidarın söylem ve hakikat prensiplerini içselleştirmesi ile bir arada gelişmektedir. Foucault’ya göre cinselliğin iktidar tarafından ele alınıp yeniden biçimlendirilmesinin altında bu işleyiş yatmaktadır (Foucault, 2010b: 76).

Foucault açısından cinsellik, iktidara ya da iktidar mekanizmalarına kapatılan ve salt bireylerin kendilerine ait kıldıkları ya da birbirileri arasında kalan mahrem ya da beşeriyet dışı bir alanı temsil etmez. Cinsellik, bundan böyle kişinin kendisi hakkında bir kaygı gütmesinin ve bu kaygıyı alt etmek amacıyla harekete geçirdiği bir süreç olmuştur (Foucault, 2010b: 339). Başka bir ifadeyle, cinsellik, kişinin kendisine yatırım yapma süreci olarak ortaya çıkmıştır. Foucault’nun özneleştirme kipleri olarak adlandırdığı iktidar süreçlerinde bu konu ağırlıklı önem taşımaktadır. Foucault’ya göre yeni yönetim sanatı olarak iktidarın, kişiyi özneleştirme, ona birtakım eylem kategorilerinde yetki, hak gibi nosyonlar vermesiyle oluşmaz. Kişi, iktidarın bilgi nesnesi haline dönüştükçe, iktidar tarafından adlandırılan ve bu adlandırmaya dönük olarak kategorize edilen bir varlık olarak konumlandıkça özneleşme mümkün olur. İktidarın doğrudan bireyi hedef alması, onun salt eylem alanını ya da sınırlarını belirleyen yapısal bir mekanizma olmaktan çıkması ve bireyin gündelik yaşamına, bireyin dünyasını adlandırmak ve anlamlandırmak suretiyle dilsel bir belirlenim yaratması ve nihayetinde bireyin, böylece, algısal dünyasını ve psikolojik karar verme süreçlerini etkileyen bir sürece dönüşmesi mümkün hale gelir. Böylece kişi, iktidar tarafından sürdürülen söylem pratiklerine tabi kılınmış olur. Foucault açısından bu yönetim sanatının ayırt edici niteliği, bireyi baskılayan değil, fakat onu üreten bir yapıda çalışıyor olmasıdır.

Bir İdare Sanatı Olarak Biyopolitika: Politik Ekonomi ve Yaşam’ın Üretimi

İktidarın özneyi baskılamak yerine onu üreten niteliği, Foucault açısından modern siyaset epistemolojisinin temel savına dönük güçlü bir eleştiriyi temsil etmektedir. Modern siyasetin temel belirleyicisi olarak “akıl” ve onun işlevi Foucault’nun “kendilik teknolojileri” adını verdiği iktidar pratikleri ile yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Akıl, kişinin dış dünyaya karşı algı ve bilgi kapasitelerini harekete geçiren ve şeyleri bu bağlamda tanımlamaya ve tanımladığı ölçüde de hakikate ulaşmasına yardımcı olan epistemolojik işlevi olan bir unsurdu. Foucault, kendilik teknolojileri yoluyla aklın bu işlevinin geriletildiği bir sürece işaret eder. Buna göre, kendilik teknolojileri, olay-algı-benlik arasındaki doğrudan ilişkiyi

zayıflatmaktadır (Foucault, 1988: 24-5). Bu süreç, Foucault'ya göre, akıl yoluyla her şeyin aydınlatılması sorunsalından, beden ve bedensel işlevlerin, insanı bilgi nesnesi haline getiren iktidar ilişkilerine tabi kılınma sürecine dönüşmesidir (Crary, 2010: 160) [**atıf düzeltilmiştir**]. Foucault, modern siyaset epistemolojisinin akla olan vurgusunun iktidar ilişkilerini vurgulamadaki yetersizliğini, siyasetin nesnesindeki değişimi göstererek işaret etmiştir. Bu değişimin temelinde akıl yerini yaşamın kendisine bırakmıştır. İktidar, yaşamı kuşatacak bir dizi teknik ve tertibatı devreye sokmak suretiyle yönetimini kurar. Yaşam, bundan böyle iktidarın eylem sahası ve yöneldiği asıl hedef olmaktadır. Foucault, biyopolitikanın iktidarın idare etme gücü olarak yorumladığı epistemolojik sahaya böylece giriş yapar.

Foucault'nun on sekizinci yüzyıldan bu yana gelişen yeni yönetim sanatı ile ayrıcalıklı olarak ilgilendiğine daha önce değinmiştik. Foucault, yeni yönetim sanatının "yönetimsellik" yolu ile çoklu ilişkiler arasında bir temellendirme yarattığını ve onları birbirine bağlamak suretiyle bir tür zorunlu-nedensellik zinciri kurguladığını söylemiştir. Buna göre iktidar, güç ilişkileri çokluğu olarak yaşamın içerisindeki her alanı ve her ilişkiyi kapsamaktadır (Foucault, 2010b: 71-2). Ancak Foucault'nun dikkat çekmek istediği nokta, iktidarın yaşamın bütününe yayılan bir ilişkisellik zincirini nasıl temellendirebildiği ve bunu nasıl idare ettiğidir. İşte burada politik ekonomi devreye girmektedir.

Politik ekonomi, Foucault'nun biyopolitikayı anlamamız açısından ele aldığı önemli kriterlerden bir tanesidir. Biyopolitikayı salt bedenler üzerinde uygulanan bir iktidar tekniği olarak ele alan sığı bir yaklaşımı geri çeviren Foucault, politik ekonomi ve onun dayandığı çeşitli ilişkiselliklerin biyopolitikanın oluşumundaki etkisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Foucault iki önemli hipotez ortaya atar: Öncelikle evrenselliğin olmadığı varsayımını vurgulayan Foucault (Foucault, 2010a: 3), böylece makro tarih anlayışı yerine mikro tarihi, yapıları ve pratikleri vurgular. Mikro tarih, mikro düzeydeki yapıların, yani toplumsallığın içerisindeki en küçük parçaların, iktidar ilişkilerindeki konumunu ortaya çıkarmaya dönük bir metodoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, Foucault, biyopolitikayı makro düzeyde bir yapısallık olan politik ekonomi ve onu sistematize eden liberalizmi açıklamaya çalışır. Foucault'ya göre politik ekonominin esas mahiyeti, çoklu güç ilişkilerini belirli bir merkeze doğru kaydırma potansiyeli taşımasıdır. İşte politik ekonominin asıl niteliği, parçalı ve dağınık ilişkiler üzerinden, onları yeniden adlandıran ve anlamlandıran bir söylem çerçevesi inşa etmesi ve bu inşaya göre bu ilişkileri belirli bir stratejiye göre kurgulayıp yeniden dönüştürmesidir (Foucault, 2010a: 30). Tam da bu yüzden politik ekonomi özsel

olarak bir yönetim ve idare sanatına tekabül etmektedir. Foucault, politik ekonominin ikili düzeyde bir iktidar tertibatı yarattığını öne sürer: Politik ekonomi, bir hakikat yasası modeli inşa ederek tüm söylemsel vurgusunu buna göre dizayn eder. Böylece kendisini bir norm ve gerçeklik olarak dayatma imkanı kazanır (Foucault, 2010a: 30). İkinci olarak, politik ekonomi, söz konusu normsallığa uygun biçimde çeşitli ilişki yapıları öngörür. Bu ilişkiler, politik ekonominin norm düzeyine uygun biçimde gerçekleşir ve gerçekleştiği ölçüde de normatif bir düzeye yaklaşır. Dolayısıyla politik ekonomi, bir taraftan söylemsel bir dünya inşa ederken, öbür taraftan bu söyleme uygun biçimde ilişkisellik formları öngörmektedir (Foucault, 2010a: 31). Bu bakımdan politik ekonomi, dışsal bir hakimiyet yerine içsel bir üretim ve denetim fonksiyonu içermesiyle bir iktidar mekanizması olarak işlemektedir.

Politik ekonominin bir iktidar tertibatı olarak kurulumu sadece doğruluk söylemi ya da belirlenmiş ilişkisellik kalıpları üzerinden işlemez; aynı zamanda, Foucault'nun özneleşme kiplerinde ifade ettiği gibi, politik ekonomi, yaşamı kategorize edici bir şekilde adlandırır (Foucault, 2010a: 33). Yaşam, böylece politik ekonominin doğruluk söylemi çerçevesinde anlamlandırılır. Foucault, serbest piyasanın sadece yapısal değil fakat aynı zamanda bir gerçeklik biçimi ve belirli ilişki kalıplarını öngören ve buna göre yaşamı örgütleyen bir mekanizma gibi işlemesi üzerinde durmaktadır. Politik ekonominin bu boyutu, onun bir biyopolitika sistematigi içerisinde gerçekleşmesinin en önemli boyutudur. Foucault, merkantilizmle başlayan süreç ile beraber, kaynakların iktisadi kontrolünün ve zenginliğin aynı zamanda, bununla eşzamanlı ve eşgüdümlü olacak şekilde, bu kaynakların dağıldığı ve bu kaynakların yeniden üretildiği saha olarak nüfusun da kontrolü ve denetimini gerekli kıldığını yeni bir dönemeç olarak ifade etmiştir (Foucault, 2010a: 45). Nüfus, bundan böyle, sadece yönetilen bir kitle olmaktan çıkmıştır. Nüfus, yönetim mantığındaki değişimi ifade eden önemli bir gösterge halini almıştır. Klasik egemenlik perspektifindeki hükümler ve tebaa arasındaki **dışsal ve tek'in hükümlerliğine dayalı** ilişkinin hem yoğunluğu hem de niteliği nüfusun yeniden adlandırılmasıyla beraber değişim göstermiştir (Foucault, 2005: 280). Nüfusun bir nesne olarak incelenmesi, kategorize edilmesi ve yeni yönetim sanatının stratejilerine göre yeniden uyarlanması, Foucault'ya göre biyopolitika sürecinin aşamalarından bir tanesidir. Çünkü nüfus, iktidarın özneleştirme kiplerini harekete geçirdiği ve bireylere çeşitli hakikat yasalarını söylemsel pratiklerle dayattığı ve bu ölçüde dönüştürerek yeniden inşa ettiği toplumsal form olarak ortaya çıkar. Foucault, geleneksel yönetimdeki aile temasının yerini alan nüfusun önemini tayin ederken, onu, incelenecek ve devamlı surette takip edilecek bir olgu olarak görür. Nüfus; bireylerin yaşamındaki mental değişimlerden dışsal tehditlere (salgın, hastalık, ölüm, vs.) kadar birçok alanda tanımlanan

bilgi kümelerinin genel bir adı olarak ortaya çıkar (Lemke, 2011: 36). Nüfus, bu sayede yönetimin hem nesnesi hem de yönetim stratejilerinin kapsam, kapasite ve hedefini tayin eden esas ölçüt haline dönüşür. Foucault, nüfus kavramı ile yönetimin toplumu kuşatma ve onu kendi iktidarı içerisine dahil etme stratejisinde ortaya çıkan bilimsel bir söylem olarak yorumlayarak; nüfusun, iktidarın biyopolitikası olarak geliştiğine vurgu yapmaktadır (Foucault, 2005: 251).

Nüfusun biyopolitik içerisindeki yeri, iktidarın özneleştirme kipleri ile doğrudan ilişkilidir. Foucault, politik ekonominin liberal söylemler yoluyla kişilerin zihinsel ve eylemsel dünyalarına nüfuz ettiğini; fakat bununla beraber bu eylemselliği birtakım stratejik hedefler doğrultusunda belirli bir noktada toplayarak bütüncül bir hedef güttüğünü vurgular (Foucault, 2005: 282 ve Foucault, 2010a: 55). Politik ekonomi, böylece, salt yapısal bir karakter olmanın ötesine geçer. Kişilerin belirli ilişkiselliklere zorlanması yoluyla politik ekonomi biyopolitika olarak işlemeye başlar. Nüfus, tam da bu ilişkisellik kalıplarının çeşitli kategorilerde adlandırılmasıdır. Nüfus, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, belirli bir insan kitlesini temsil etmez. Nüfus, iktidar stratejilerine göre belirlenen alanı temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda bilgi içermesi suretiyle iktidarın denetim alanını ve işleyişini yansıtır. Nüfusu yönetmek, geleneksel yönetimdeki gibi bir anlam taşımaz; nüfus artık düzenlenebilen ve yönlendirilebilen bir nesne haline dönüşmüştür. Bu nesnenin en önemli özelliği; yaşamın idaresini üstlenen liberal yönetim sanatına ve onun işleyiş mantığı olan politik ekonomi ilkelerine göre yaşamı yeniden üretmesidir. Kişi, artık iktidarın nesnesi olarak iktidarın yönetimine tabi kılınan bir uyruk olmaktan çıkar. Kişi, iktidar tarafından kategorize edilen, yaşamın üretiminde yeniden konumlandırılan ve iktidar tarafından biçimlendirilip kendisine yatırım yapan; bu sayede de kendisi ile beraber iktidarın yayılım ve etki gücünü artıran öznedir. Kısaca biyopolitik olarak adlandırılan bu süreç, Foucault'cu paradigmada yaşamın idaresi ve tanzim edilmesinde yeni bir aşamayı ve dönüşümü temsil eder.

Agamben'de Biyopolitika: Çıplak Hayatın Kampa Alınışı ya da İstisna'nın (Olağanüstü Hal) Sıradanlığı

Modern siyasallık biçimi ikili bir karşıtlığı temsil eder: Bir taraftan “akıl sahibi özgür insan” modern siyasallık kurgusunun temel taşlarından bir tanesidir; fakat öbür taraftan da bu “ideal” figürün söz konusu idealize edilmişliğinin korunup yüceltilmesi için de çeşitli pratiklerin devreye sokulması gerekir. Bu pratiklerin başında, temel referansı “akıl” olan ve toplumsallığı aklın “hakikat yasası”na göre biçimlendirme gücüne haiz olan modern devlet ve

ona bu güce ulaşımın anahtarını veren modern iktidar kurulumu yatmaktadır. Modern iktidarın doğasına dair bu içkin karşıtlık, aslında bir madalyonun her iki yüzünü temsil eder. Modern imgelemin başat unsuru olan insan figürünün çok çeşitli ve fazla sayıda “hak ve özgürlük” nosyonlarına sahip olduğu fikri, bu hak ve özgürlük çerçevesinin “nasıl” sağlanacağı sorusunu gündeme getirir. Modern insanın toplumsallık içerisinde kendisini gerçekleştirme – Foucault’cu bir deyişle “özneleştirme” – ancak bu hak ve özgürlük listesinin bir katalog içerisinde yerleştirilip norm haline getirilmesiyle mümkün olabilir. İnsan figürünün bu bağlamda kurgulanması ve onun asli niteliği olarak beşeri unsurların (hak ve özgürlükler) bir doğal gerçeklik olarak söylem düzeyine yerleştirilmesi ile siyasallık bir anda yaşamın tümüne entegre olur. Zira, insanın ikili karakteri (doğal ve siyasal) bu bağlamda reddedilir. İnsan, her zaman ve her yerde geçerliliği ve gerçekliği sabit ve sürekli olan bir ilkeler bütünü içerisinde vurgulanır. İnsan, doğal haklara sahip bir canlıdır; ve bu haklar zamansal ve mekansal düzeyde aşkın bir niteliğe sahiptir.

İnsanın böylesi geniş – ve bir anlamda sınırları kestirilemez olan – bir haklar manzumesinin öznesi olarak değerlendirilmesi, bu hakların pratikte gerçekleşmesine dair can alıcı bir sorunsalı ortaya çıkartır. Bu sorunsalın temelinde yer alan unsurlardan bir tanesi, Foucault’cu paradigmanın ortaya çıkardığı “özneleşme kipleri” ile ilgilidir. Foucault, bu kiplerin söylem düzeyinde tertip edilmesine odaklanmıştır: İnsan ve haklar kavramları, birer gerçeklik olarak, hangi söylem tertibatları sayesinde kurulmaktadır? İkinci olarak, birazdan ayrıntısıyla değineceğimiz üzere, bu tertibatlar sayesinde tanım ve kapsamı belirlenen yaşamın hangi düzenlemeler çerçevesinde ele alınıp biçimlendirileceğidir. Foucault, söylem düzeyinde kendisine bir hakikat anlatımı kuran ve buna göre yaşamı üreten bir iktidar biçiminden bahsetmişti. Bu iktidar biçimi, bireyin, kendisini bir özne olarak yaşamın içerisinde ve ilişkilere dahil etmesi üzerine temellenmektedir.

Foucault’cu paradigmadaki “üretici” iktidar biçimi, Agamben’de dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm, iktidarın üretici boyutunun daha derinine inen ve iktidarı yaşamın kuşatılmasında değerlendiren bir paradigmanın dışavurumudur. Agamben, iktidarı, var olan tüm ilişkiler üzerindeki gücü ya da denetim kapasitesi olarak değerlendirmez. İktidar, her tür simgelemin dışında olan, başka bir ifadeyle kendisine başka herhangi bir değer ya da kimlik yüklenmeksizin var olan “çıplak hayat” üzerindeki etkisi ve onu kendisine katma biçimiyle var olur. Diğer bir deyişle, iktidar, her tür çizgi veya ayrımın ötesine geçme gücüyle iktidardır; ve bu bağlamda iktidarın özünde iki unsur yer almaktadır: Birincisi, çıplak hayatın kuşatılması ve onun iktidar alanına dahil edilmesi; ikincisi ise bu ayrımı bir norm olarak toplumsallığa aktaran “istisna hali” öne sürme yetkisi ve gücüdür.

Egemen ve Hayat: İnsan'ın Kutsanmasından İstisna Hali'ne

Modern siyaset teorisinin insanı ve onun “doğal” ve bu yönüyle “devredilemez” haklarını siyasetin dışında tutması dikkat çekicidir. Siyaset ile yaşam arasındaki bu kavramsal bölünmenin iktidarı sınırlandıracağına ve bu sayede insanın doğal haklarının korunup geliştirileceğine dair iyimser beklenti, mevcut hak ve özgürlükler rejiminin siyasetin dışında tutulma sonucunda korumasız kalmasıyla beraber bir gerilim doğurmuştur. Bu gerilim hattı, bir taraftan hak ve özgürlük çerçevesinin mutlaklığı üzerine kurulu iken, başka bir deyişle bu hak ve özgürlükler tüm beşeri unsurların üzerinde tutulmuşken, öbür taraftan da bu hak ve özgürlüklerin devamlı korunmasına dönük olarak işlevselleştirilen egemenlik tertibatının boyutu ve kapsamının genişliği problemi doğmuştur. Doğal haklar ne denli çeşitlenirse, bu hakların koruyucusu olan yapının da aynı oranda genişlemesi – varsayımsal olarak – olağan sayılmalıdır. Dolayısıyla, insana dair bu bakış açısı ve onun doğal birtakım haklara sahip olduğu düşüncesi, iktidara karşı bir geriletici faktör öne sürmek şöyle dursun, iktidarı yeni baştan yapılandıran ve hatta onu daha da güçlendiren yeni bir olgusalılığı inşa etmiştir.

İktidarın aksiyomatik düzeydeki genişlemesi ontolojik anlamda da gerçekliğe kavuşmuştur. Zira, modern siyaset teorisinin önemli paradigmalarından bir tanesi olan “doğal haklar” yaklaşımı, iktidarı sınırlandırmak ve bireyin iktidar karşısındaki özerk konumunu güçlendirmek suretiyle kabul edilmişti. Ancak, egemenlik ile yaşam arasında kavramsal düzeyde kesin sınırlar çizerek iktidarı sınırlandırma düşüncesi, bu varsayımın kendi içsel önkabulleri nedeniyle baştan çelişkili bir şekilde doğmuştur. Çünkü yaşam, iktidarın söz konusu hak ve özgürlükleri koruma işleviyle donatıldığı ölçüde egemenlik alanından ayrı bir alana sahip olur. Başka bir deyişle, yaşam, zaten iktidarın alanına dahil olduğu için – ve yine bu ölçüde – iktidardan sözde bir bağımsızlık içerir. Haklar, doğal sayıldığı ve bu minvalde siyasallık dışında tanımlandığı ölçüde, bu hakların kendi gerçekliklerini kabul ettirmeleri beklenemez. Kısaca bu haklar kendiliğinden geçerli bir halde olmayıp, iktidar tertibatının süreklileştirilen yapısına her zaman ihtiyaç duymak zorundadır. Hakların doğal sayılması ve bu hakların vazgeçilemez ya da devredilemez olmaları, bu hakların pratiğe aktarım sürecinde tüm edimselliği daha en başından “meşru” sayar. Haklar, bu devredilemezlik ya da vazgeçilemezlik türünden deontolojik önermelerle, kendilerini özerk tutmak istedikleri egemenlik alanına daha fazla dahil olurlar. Kısaca hakların mevcut deontolojik niteliklerinin zorlayıcı baskısı, gerçeklik kazanmaları için her zaman gücün ve iktidarın öne çıkmasına neden olur.

İnsan ve hakları arasındaki ilişkinin bu boyutu yeni bir iktidar pratiğini açığa çıkarmaktadır. İleride açığa kavuşturulacağı üzere, siyaset ve yaşam arasında ikili bir ayrım yaratmak suretiyle haklara pratik gerçeklik kazandırma istemi, açığa çıkan yeni iktidar biçimi ile tam tersine bir sonuç göstermiştir. Siyaset ve yaşam arasındaki ayrım, yerini her iki alan arasında egemen tarafından biçimlendirilen yeni bir bağıntıya bırakmıştır. Bundan böyle iki alan arasındaki ayrım, ancak egemenin “karar verme” üzerine yorumu ve kapasitesi ile mümkün olacaktır. Bunun başka bir anlamı şudur; yaşamın doğasına ilişkin geliştirilen söylem temelinde ortaya çıkan “insan” kavramı, egemenin sınırını değil; tam tersine egemenin yönelim sahasını temsil eder. Siyasetin varlık koşulunu insanın doğal haklarının korunmasına indirgemek, siyaseti sınırlandırmak değil, büsbütün siyasal öncesi duruma kadar ilerletmek ve yetkilendirmek olacaktır. Egemen gücün, yaşam üzerindeki bu yeni yönetim kapasitesi Agamben’de açığa çıkar.

Agamben, insan hayatını politik ve yalın (*bare life*) olmak üzere ikili bir ayrımında inceler (Agamben, 1998: 9 –10). Bu ayrımdaki önemli nokta, her iki alanın içerisindeki insan unsurunun farklı karakteristik özelliklere sahip olmasıdır. Politik yaşam, insanın birey olma halini ve bir grup (kitle) halinde yaşamasını adlandıran bir form iken; yalın yaşam, norm ve politika dışındaki alanı ifade eder. Agamben’e göre, egemenliğin asli unsuru, var olan bu iki yaşam arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak her iki yaşamı da kendi politik vücuduna eklemektir. Agamben’in paradigması, Foucault’nun iktidar çözümlemesinden farklı olarak, iktidarın yaşamı kategorize etmesi üzerine kurulu değildir. Agamben, iktidarı, yaşamı bütünüyle kuşatan ve yaşamlar arası sınırları ortadan kaldıran bir faktör olarak ele alma eğilimi taşır. Bu bakımdan Agamben’in odaklandığı nokta, iktidarın yaşamlar üzerindeki geçişgenliğidir. Başka bir ifadeyle, Agamben’in sorusu önemlidir: İktidara, politik toplumun idare edici kuvveti olarak, gücünü ve denetimini yalın yaşama kadar genişletmesine olanak sağlayan ölçüt nedir?

Agamben, egemenin iktidarının politik düzeyden yalın yaşama indirilmesi sürecinde istisna hali kavramına başvurur (Agamben, 2005). Buna göre, istisna hali; yaşamlar arasındaki sınırları normsal düzeyde temsil eden hukuk ile, politik toplumun idaresini üstlenen egemenin var olan tüm yaşamları varoluşsal anlamda kendisine bağlayan bir iktidar tertibatı arasındaki dengesizlik durumu olarak ifade edilebilir (Agamben, 2005: 1). İstisna hali, egemenin, yaşamları ikili düzeyde tanımlayan ve normsal düzeyde sınırları tahsis eden düzene karşı, bu düzeni askıya alma kudretidir. Fakat bu kudreti, yani istisna halini, egemenin basit anlamda totaliter bir refleksi olarak düşünmek yanlış olur. Zira istisna hali, kendi doğası itibarıyla, egemene, tüm yaşamlar arasındaki sınırları bölme imkanı tanınmasının sonucudur. Egemen,

bu nedenledir ki yaşamlar arası çizgiyi kendisi dışında başka hiçbir gücün inisiyatifine bırakmadığı ölçüde iktidardır. Ancak iktidarın istisna hali yaratma kudreti basit bir egemenlik paradigması sorunsalı değildir. İstisna, egemenlik kavramının “olağan” sonucudur ve sanılanın aksine moderniteye özgü bir olgu değildir (Aytaç, 2011: 269). Antik Yunan’dan beri “erdem” veya “iyi hayat” prensibinin arkasından koşan ve bunu bir ideale dönüştürerek aynı oranda politize eden siyasal iktidar, sırf bu yaklaşımıyla dahi, istisnayı bir kurala bağlamış olur. Bunun arkasında yatan temel etmen, iktidarın, varolan yaşamları birtakım etik prensiplere dayanarak kurgulayış biçimidir. Soyut bir yasal şablon, iktidara, gerçeklik üzerinde ideale dayanarak müdahalenin kapısını açar. Birazdan aşağıda değineceğimiz üzere, bu aynı zamanda biyopolitikanın Agamben’ci yorumuna da eşlik eder.

İstisna hali, sadece edimsel anlamda iktidarın hareketindeki konum değişikliğini işaret etmez. İstisna, aynı zamanda egemen iktidarın “doğal sınırsız” halini de yansıması bakımından önem arz eder. Agamben, burada Schmitt’in temel tezlerinden bir tanesi olan “Egemenlik” kavramına göndermede bulunur. Schmitt’in ifadeleriyle, istisna haline karar veren kişi olan egemen (Schmitt, 2002), Agamben’de bu minvalde yeniden konumlandırılır. Egemen, Schmitt’in kuramında, istisnaya karar veren, bu yönüyle de mevcut hukuk düzeninin hem içinde hem dışında olan bir yapıyı ifade eder (Schmitt, 2002: 15). Egemenin, kendisini bir taraftan hukuk düzeninin içinde konumlandırması, fakat öbür taraftan da kendisini hukuk düzeninin dışına çıkartarak mevcut düzenden soyutlaması ve bağımsız bırakması, temelde iktidarın doğasına ilişkin bir problematiği ortaya çıkartır. İktidar, halihazırdaki hukuk rejiminin korunması ile sorumlu kılınmışsa, o halde hukuk rejiminin varlığını bizatihi kendisine bağlamış olur. Bunun olağan sonucu ise, neyin içeride neyin dışarıda bırakılması gerektiğine karar verici aktör iktidarın kendisi olur.

Belirsizlik ve İktidarın Biyopolitikası

Agamben, Schmitt’in egemenlik kuramını kendi biyopolitika kuramının çıkış noktası yapmıştır. Egemenin aynı zamanda hem içeride hem dışarıda olmasını sağlayan mekanizma, aynı zamanda iktidarın yaşamlar arasındaki normsal ayrımı ve sınırları ortadan kaldırarak tüm yaşamları kendisine bağlaması sonucunu meydana getirir. Buna göre, iktidarın karar verme üzerine edimselliği, var olan tüm hayat *ilişkilerini* normsal düzeyde yapılandırıcı bir etki ortaya koyar (Agamben, 1998: 26). İktidarın bu boyutu, siyasal rejimin hayatı tüm yönleriyle kapsamı altına alması, fakat kapsamı altına alırken de istisna hali üzerinden bir belirsizlik

çevresi yaratarak sadece mevcut düzeni değil, aynı zamanda gelecekteki hukuk düzenini de belirleme edimini ortaya koyar.

İktidar, hayatı ve muhtevasında var olan tüm ilişkileri kapsamı altına alırken, esasında kendisinin egemenliği dışında hiçbir alan tutmadığını ve hiçbir şeyin kendi egemenlik mantığından uzak olmadığını da deklere etmektedir. İktidarın manifesto niteliğindeki bu bildirim, hayatın bütünüyle iktidarın denetim ve egemenlik sahasında olduğunu işaret eder. İktidar, Agamben’de, tıpkı Foucault’daki gibi, yaşamı kategorize ederek işe başlar; fakat bu kategorizasyon, yaşamın ayrımlara tabi tutulması için değil, bilakis var olan ayrımları silikleştirerek iktidara mevzi kazandırmak için yapılandırılır. Başka bir ifadeyle, iktidar bir taraftan her şeyi kendi içine dahil etmekte, fakat istisna hali üzerinden içerdiği şeyleri dışlamaktadır. Fakat asıl önemli nokta, iktidarın içleyerek dışlarken yaptığı şeydir; çünkü dışladığı şey zaten iktidarın egemenlik mantığının içinde var olmaya devam etmektedir (Agamben, 1998: 18). İktidar, bir taraftan normsal düzeyde şeyleri tasnif eder, onları mevcut norm düzeninin dışına atar; fakat öbür taraftan da dışına attığı ölçüde kendi egemenlik sahasının içinde tutmaya devam eder. Agamben, iktidarın bu edimselliğini politikanın yaşam üzerindeki tüm normlar üzerindeki egemenliği olarak yorumlamaktadır (Agamben, 1998: 10). İktidarın edimselliğinin istisna hali üzerinden realize edilmesi bir belirsizlik mntıkası yaratır. Bu belirsizlik hali, etimolojik anlamda olağan halin normal işleyişinden çıkması değildir. Belirsizlik hali, yaşamın içerisindeki ayrımların ortadan kaldırılması durumudur. Bu ayrım, iktidarın yaşamı normsal düzeyde kendi işleyişi çerçevesinde yorumlaması ve yapılandırması üzerine kuruludur (Aytaç, 2011: 271). Agamben’de iktidarın sınırsız bir egemenliğe sahip oluşunun ilk unsuru olan normlaştırma edimi, Foucault’daki gibi kategorizasyon üzerinden işlemez. Agamben, normlaştırmayı, daha doğrudan işleyen bir iktidar edimi olarak görür. Norm, bir hukuk rejimi içerisindeki düzen sağlayıcı pozitif unsuru temsil ederken; normun iktidara olan bağlılığı, başka bir deyişle iktidar tarafından belirlenimi, normun, yani hukukun, üzerinde yer alan bir iktidar tertibatını görünür kılar. İktidarın norm üzerindeki yerleşimi, yaşamın içerisindeki ilişkileri – ve sınırları – belirleyen normsallığın aksine, var olan her şey üzerindeki sınırları silikleştiren ve bu sınırları kendisine göre yeniden tanzim eden bir yapının doğuşuna neden olur. Agamben, istisna hali olarak özetlediği bu durumu, iktidarın paradigması olarak betimler (Agamben, 2005: 28).

İktidarın istisna hali üzerinden betimlenmesi, Agamben’in biyopolitika kuramı açısından önemlidir. Biyopolitika, Agamben’ci paradigmada, yalın yaşam (bare life) unsurunun iktidar tarafından inşa edilmesi ve kodlanmasıdır (Lemke, 2005: 6). Yalın yaşam, Arendt’çi bir etimolojik anlamda siyasallığın karşıtını temsil etmez (Arendt, 1998). Yalın

yaşamın özelliği, inşa edilmiş normsal pratiklerin dışında kalan saf biyolojik varoluş alanıdır . Yalın yaşam, siyasallık tarafından inşa edilen, iktidar tarafından kendisine “yalın” ismi verilen bir yaşamı ifade etmektedir. Agamben, iktidarın adlandırma işlevi üzerinden kendi normlaştırmasını dayattığını öne sürerken Foucault’ya yaklaşır. Ancak, Agamben’in Foucault’dan ayrıldığı nokta, biyopolitikanın Foucault’cu anlamda bir disipline edici mekanizmalar bütünü temsil etmediğidir. Biyopolitika, kişinin, iktidarın belirsizlik hali yaratma gücüne göre konumlandırılmasıdır (Agamben, 1998: 22). Agamben’e göre iktidarın bu işleyişi, neyin hukuk içerisinde neyin hukuk dışarısında olacağına karar veren politik edimselliğinin de kanıtıdır (Agamben, 1998: 23). Tüm hayat ilişkilerinin hukuk rejimi içerisinde normlara bağlanması ve bu normsal düzenin hiyerarşik biçimde iktidarın varlığına koşut kılınması, iktidarın doğrudan biçimde tüm yaşamlar üzerinde denetim kurmasının önünü açmaktadır. Hukukun iktidara olan bağımlılığı ve iktidarın hukuksal normlar aracılığıyla yaşama müdahalesi, mevcut normların tanımlanmasının ve pratiğe aktarılmasının iktidar tarafından sağlanması sonucunu doğurmaktadır.

Agamben, biyopolitikanın Foucault’cu paradigmada öne sürülen temel tezle, yani biyopolitikanın moderniteyle ilişkilendirilmesine karşıt olarak, biyopolitikanın antikiteden bu yana var olduğunu iddia etmektedir. Bu iddianın temelinde, Agamben’in iktidarın doğasına dönük bakış açısı yatmaktadır. İktidarların tümü ve tüm biçimleri, sadece yaşamı ve ölümü temsil eden yalın yaşam üzerinde denetim iddiası taşımışlardır. Bu nedenle de, amacı yaşatmak ya da öldürmek olan iktidarların tümü, kendilerine hedef olarak yalın yaşamı seçmişlerdir (Lemke, 2005: 7). Agamben, bu argümanı ile, biyopolitikayı yaşamın üretimi olarak gören Foucault’cu paradigmadan farklılık gösterir. Bilindiği gibi Foucault, biyopolitikayı modern iktidarın işleyiş felsefesi olarak görmektedir. Bu iktidar biçiminin temel özelliği, yaşamın üretimi ve bireylerin özneleştirilmesi üzerine kurulu olmasıdır. Ancak Agamben’e göre, amacı yaşatmak olan bu iktidar biçiminin ne biyopolitikayı araçsal olarak kullanmasının ne de yaşamı kendisine amaç olarak ilan etmesinin bir önemi yoktur. Agamben’e göre tüm iktidar biçimlerinin hedefi zaten yaşamın kendisidir. Bu amacın yaşatmak veya öldürmek olmasının iktidarın kategorize edilmesi açısından çok büyük bir farkı yoktur. Peki, Agamben’e göre bu yeni yönetim tipi olan modern iktidar biçiminin ayırt edici yönü nedir? Agamben için bu sorunun cevabı, modern iktidarın işleyiş sahasını yansıtan “toplama kampı” söyleminde saklıdır.

Toplama Kampı: Yaşamın Politizasyonundan Totaliter İktidara

Agamben, modern iktidarın ayırt edici unsuru olarak ele aldığı biyopolitikayı, insanın yalın yaşamının iktidarın siyasi hesaplamaları ve mekanizmaları içerisine dahil edildiğini varsayan Foucault’cu paradigmayı kendisine çıkış noktası olarak ele alır. Bu bağlamda biyopolitika, insan yaşamının siyasallık tarafından belirlenmesi gibi oldukça geniş bir anlatıma hapsedilmiş olur. Bu nedenle Agamben, modern iktidarın salt yalın yaşam üzerindeki belirleyici vasfının bu iktidar düzeneğini açıklamada yetersiz olacağını öne sürer (Agamben, 1998). Bu varsayım, biyopolitika kavramının daha derinlemesine incelenmesiyle değil, iktidar tertibatının görünümündeki olguların ele alınıp, bu bağlamda biyopolitikayla ilişkilendirilmesinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle, Agamben’in asıl yaptığı şey, biyopolitika kavramını farklı şekilde ele almak değil; Foucault’cu paradigmaya bağlı kalmak, fakat bu paradigmayı farklı olgular ve kavramlar eşliğinde ele almaktır. “Kamp”, Agamben’in teoreminde bu açıdan önemlidir; zira kamp mekansal bir iktidar alanını değil, iktidarın işleyiş mantığını anlatan metaforik bir temsil biçimidir.

Kampın oluşumunda Agamben’in dikkat çektiği iki nokta vardır; bunlardan birincisi, insanın etimolojik olarak belirlenmesi ve bununla ilintili olarak ontolojik belirlenimi, iktidarın düzeneğine bırakılmıştır. İnsan yaşamının en yalın halini temsil eden – ve bu bağlamda siyasallığın dışında ve ötesinde yer alan – başlangıç ve bitiş çizgisi olarak yaşam-ölüm arasındaki süreç, doğrudan doğruya iktidarın adlandırmasına ve adlandırdığı ölçüde de müdahalesine terk edilmiştir (Agamben, 1998: 71). İktidarın, her tür simgelemin uzağında olan yalın yaşamı adlandırması, her şeyden evvel bu alanın politizasyonu ile sonuçlanmaktadır. İkinci olarak, Agamben, modern iktidarın ortaya çıkışında “insan” kavramına dair adlandırma işlevinin önemine değinmektedir. İnsan’ın adlandırılması ve birtakım söylemler çerçevesinde dönüştürülmesi, Agamben açısından biyopolitiği temsil eder (Agamben, 1998: 73). Agamben, burada Foucault’cu paradigmaya yakınlık göstermektedir. Ancak Agamben, modern iktidarın Foucault’cu anlamda “yaşatmak” üzerine kurulu tertibatını eksik görür. Zira, Agamben’e göre, iktidarın yaşatma üzerine işlevi aynı zamanda iktidarın “ölüm” üzerindeki etki ve denetimini de gösterir; çünkü ölüm, yaşam üzerine verilen bir karar doğrultusunda belirlenir (Agamben, 1998: 72). Ölüm, tam da Agamben’in yalın yaşam olarak ifade ettiği şeye tekabül eder. Ölümün, tek başına bir gerçeklik olması, yaşamın yeniden adlandırılmasının ardından dönüşüme uğrar. İşte Agamben, iktidarın, yaşama dönük adlandırma faaliyetinin, bizi doğrudan iktidarın ölüm üzerindeki etkisine ulaştırdığını ifade eder. Agamben, kendi hipotezinin karşılığının, iktidarın yaşam üzerindeki “değer” tartışmasında cereyan ettiğini öne sürer. İktidarın, “yaşa[t]maya değer olmayan yaşam” türünden bir yaklaşım geliştirmesi, modern iktidarın totaliter yüzünün doğuşunu temsil eder

(Agamben, 1998: 72). İktidarın yaşam üzerinde salt fiziksel anlamda bir öldürme gücünü değil; fakat yaşamın fiziksel açıdan ortadan kaldırılmasa bile yönetsel-hukuki anlamda ortadan kaldırılmasını ortaya koyan bu politik manevra, iktidarın istisnaya dayalı hükmetme gücünü yansıtır. Bu bakımdan, modern iktidarın istisnaya dayanan egemenliği ile bu egemenliği doğrudan yaşam ve ölüm üzerine yansıtması arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Ancak Agamben açısından iktidarın yaşam üzerinde salt ölüm bağlamında olmayan başka bir etkisi de vardır. Modern burjuva demokrasininin içkin koşulu olarak öne sürülen “bireycilik” kavramına değinen Agamben, bu kavramın biyopolitikanın temeli olduğunu kabul ederek Foucault’ya yaklaşır (Agamben, 1998: 72). Bireycilik, insan haklarının devlet karşısındaki konumunu genişletici ya da devlet iktidarını sınırlandırıcı bir faktör olmaktan ziyade, insanın biyolojik varlığının önemini vurgulayan bir olguyu ifade etmektedir (Agamben, 1998: 72). Bireycilik, yalın yaşamın insan varlığının biyolojik önemi doğrultusunda öne çıkarılması ile beraber gelişme göstermiştir. Fakat Agamben, yine de, bireycilik kavramının kendi başına biyolojik yaşamın güçlendirilmesi ile beraber gerçekleşmediğini, bireyciliğin söylemsel düzeyde iktidar tarafından yapılandırıldığını savunur. Agamben’e göre, “Haklar Bildirgesi”, tam da iktidarın yalın yaşam üzerindeki adlandırıcı ve adlandırması ölçütünde yeniden dönüştürerek kendisine tabi kılmasını yansıtmaktadır (Agamben, 1998: 75). Bildirgenin esas mahiyeti, birey haklarına dair önem vermesinden değil; insanın yalın yaşamının henüz doğum aşamasından itibaren iktidarın yasal-yönetsel egemenliği altına girmesini temsil etmesinden kaynaklanmaktadır (Agamben, 1998: 76).

Doğal haklara dayalı bir bildirgenin bireycilik üzerindeki vurgusu ile iktidarın egemenlik işlevinin genişlemesi arasındaki bağın Foucault’yu andıracak biçimde kurgulanması Agamben’in teoreminin ana hatlarından birini oluşturur. Ancak Agamben, bireycilik olgusunun Foucault’cu paradigmadaki gibi salt yaşamın özneleştirici alanlarında birtakım ilişkiselliklerin sonucu olarak meydana geldiğini savunmaz. Agamben’in önerisi, modern iktidar tertibatının yalın yaşama uzanan etki kapasitesidir. Foucault, bireyciliği iktidarın özneleştirme gücünün bir sonucu olarak ele almaktaydı; Agamben ise, bireyciliğin yaşamın en yalın aşamasındaki iktidar gücünü temsil edici boyutuna odaklanmaktadır. Birey olmanın iktidar düzeneği tarafından biçimlenmesi Foucault’da nesneleşerek özneleşme sürecine işaret etmekteydi. Agamben ise, birey olmanın yalın yaşamın iktidar tarafından düzenlenen bir haklar bildirgesine indirgenmesiyle iktidarın ölüm üzerindeki egemenlik

gücünü teoreminin merkezine yerleştirir. Kamp bu nedenle modern iktidarın egemenlik kapasitesini yansıtmaktadır. Kamp bir taraftan yaşamı kuşatıcı gücü ile ortaya çıkarken, aynı zamanda istisnayı bir kural haline getirmesiyle yaşamın işleyişini doğrudan kendisine bağlar (Agamben, 1998: 96).

İnsanın beşeri bir varlık olmasını simgeleyen vatandaşlık konsepti ile doğal kimliğini karakterize eden “insan” olması arasındaki uzaklığın iktidar tarafından silinmesini yansıtan “kamp” bu bakımdan modern iktidarın “nomos”unu (yasa) oluşturur (Agamben, 1998: 71). İnsanın doğallığını simgeleyen yaşam formunun temel unsuru olan doğum ve ölümün iktidar tarafından yeni bir düzen çerçevesinde yeniden biçimlendirilmesi ve bu sayede iktidarın insanın bir taraftan doğal kimliğini öbür taraftan da beşeri kimliğini kuşatması, yaşamın tüm alanlarının iktidarın egemenliğine bırakılmasını beraberinde getirir. Doğal insanın yurttaş insan haline getirilmesi, iktidarın var olan her şeyi kendisine dahil etmesinin bir göstergesidir. İnsanın “vatandaş” ya da “uyruk” olarak nitelendirilmesi tam da bu yüzden önem arz etmektedir. Agamben, bu dönüşüm sürecinin eski rejim ile modern siyasallık arasındaki önemli farklılığı yansıttığını belirtir: bu kavramsal dönüşüm, yurttaşlık düzeninin yalın yaşamı kendisine boyun eğdirmesi olarak ifade edilebilir (Agamben, 1998: 76). Nitekim Agamben, Rousseau’cu bir okumayla, vatandaşlığın hak ve özgürlük içeren boyutunun, iktidara tabi olmanın bir koşulu olarak ön plana çıktığını, dolayısıyla da “hak ve özgürlük sahibi birey” kavramsallaştırmasının, iktidara tabi olmak ile eşanlamlılığına vurgu yapar (Agamben, 1998: 77).

Gerek bireycilik söylemi, gerek doğal hak konsepti, bireyselliğin varoluş koşulu olarak iktidar tertibatının mevcudiyetine gönderme yapmaktadır. Bu bakımdan, Agamben de tıpkı Foucault gibi, bireyin ortaya çıkışı ile iktidarın bu mevcudiyeti yaratacak tertibatları devreye sokması arasında yakın ilişkinin varlığını kabul eder. Agamben, modern iktidarın birey yaratma tertibatının başka bir boyutuna değinir. Bu tertibat, Foucault’dakinin aksine, yaşamın adlandırılması üzerine değil, yaşamın nihayete erdirilmesi üzerinedir. İktidar, yaşamı salt ölüm yoluyla dünyadan soyutlamaz. Başka bir ifadeyle, ölüm, artık yaşamın sona ermesinin tek koşulu olmaktan çıkmıştır (Agamben, 1998: 80). İktidarın yaşamı bütünüyle kuşatıp kendisine bağlamasının Agamben’e göre önemi burada ortaya çıkar: İktidarın yalın yaşamı doğrudan kendi oluşturduğu normsal ve söylemsel düzleme tabi kılmasının bir sonucu olarak, yaşamın ne zaman sona ereceği de yine normsal – ve söylemsel – çerçeveye indirilmiştir (Agamben, 1998: 81). Burada hatırdan çıkartılmaması gereken nokta, Agamben’ci paradigmanda iktidarın yaşamı boyutlandırma kapasitesidir. İktidarın, yalın yaşam formlarını kendi normsallığına bağlı kılması aslında, yaşamın “yaşam” olarak adlandırılmasının iktidarın

norm ve söylem biçimlerine bağlı olduğunu göstermektedir. Agamben, bunu, “yaşamayı hak etmeyen yaşam” olarak adlandırır (Agamben, 1998: 80). O halde Agamben ile Foucault arasında iktidarın yaşam üzerindeki etkisine ilişkin olarak kökensel bir farklılık ortaya çıkar: Agamben, Foucault’nun aksine, iktidarı, yaşamın sadece anlamlı hale gelmesini sağlayacak ilişkiselliklerin koordine edicisi olarak değil; fakat yaşamın “yaşam” olarak nitelendirilecek kurulum pratiklerinin idarecisi olarak anlamaktadır. Yaşam, Foucault’da biyopolitika yoluyla üretilen ve dönüştürülendir; ancak Agamben için biyopolitika, iktidarın neyin yaşam vasfına sahip olup olmadığını belirlerken devreye soktuğu araçsallıktır. Foucault’da biyopolitika bir üretim sistematüğünü anlatırken, Agamben’de bütünüyle yaşam üzerindeki denetim vurgulanmaktadır. Foucault, biyopolitika ile politik ekonomi ilkelerince kurgulanan bir toplumsallığı anlatırken; Agamben, biyopolitika yoluyla bireylerin yaşamlarının en yalın halinin dahi kontrol edildiği ve gözetlendiği bir alan olarak “kamp”ı ortaya koyar. Kampın, Agamben’ci anlamda esas mahiyeti, Nazi uygulamaları gibi spesifik bir mekan, dönem ya da politikaya işaret etmemesidir. Kamp, modern iktidarın yasasıdır; çünkü iktidarın istisna halini kurma ve sürdürme gücü, yaşamın her an iktidar tarafından “adlandırılması”, başka bir ifadeyle “nitelendirilmesi”, sonucunu doğurur. Bireylerin yaşamının iktidarın istisna haline bağlı ve tabi kılınması, tüm simgesellikten uzak olan yalın yaşamın topyekun ortadan kaldırılmasını ve ortaya çıkan söylemsel ve yetkisel boşluğun iktidar tarafından doldurulmasını beraberinde getirir.

Sonuç ya da Biyopolitikanın Dönüşümü Üzerine Bir Sonsöz

Modernitenin ruhunu okuma girişiminin günümüzdeki popülerliği, bu girişimin, modern siyasallık biçiminin yaşama dönük bakış açısını kavradığı iddiasından türemektedir. Bu iddia, modernitenin birey-siyasal toplum arasındaki ilişkide yarattığı dönüşümün kavramsallaştırılması üzerinden işler. Buna göre, modern iktidar, yeni bir ilişki kipini temsil etmektedir; bu yönüyle de eski rejimden bütünüyle ayrılmaktadır. İşte bu ayrımın temel kavramlarından bir tanesi olan biyopolitika, modern iktidarın dönüştürücü etkisini simgeleyen yeni bir iktidar stratejisi olarak karşımıza çıkar.

Biyopolitika, her şeyden evvel, var olan birey-siyasal toplum ilişkisinin geleneksel yöneten-yönetilen ilişkisi olarak anlaşılmasını gerektirdiğini gösterir. Yönetim ilişkisinin doğrudan emir ve itaati yansıtan biçiminin tersine, biyopolitikada iktidarın genişleyerek silikleşmesi ya da bireyin kendisine daha fazla inisiyatif alanı açması, fakat bu inisiyatif alanlarının iktidara olan bağımlılığı neticesinde bireyin eylem kapasitesinin de iktidara tabi

olma sonucunu doğurması durumu karşımıza çıkar. Başka bir ifadeyle, biyopolitika, egemenlik ilişkisinde hem yasal-yönetimsel hem de söylem-norm düzeyinde esaslı bir dönüşümü temsil eder. Bu dönüşümün ilk ayağını, egemenliğin salt emir-itaat ilişkisinden çıkması oluştururken; ikinci ayağını, egemenlik ilişkisinin bundan böyle salt siyasal toplumdaki – yani Devletten – ayrışması oluşturur.

Foucault, biyopolitikanın ortaya çıkışını işte bu ikili dönüşüm ile ifade eder. Foucault'ya göre, iktidar, devleti aşan bir mekanizma ile toplumsallığa inmesinin yanı sıra, emir-itaat ilişkisinin başka ilişkiler ile ikame edilmesi sonucunda işlerlik kazanmaktadır. İktidarın işleyiş kapasitesi ve toplumsallık içerisindeki konumundaki genişleme, iktidarın karşısındaki durağı oluşturan birey kavramına ilişkin de yeni bir biçimselliği doğurmuştur. Bireyin, emir ile yönetilen uyruk olmaktan çıkarak, iktidarın üreticisi olan toplumsal ilişkiler sistemine dahil edilerek özne haline gelmesi sonucunda, yeni bir ilişki kipi meydana gelmiştir. Bireyin, özne olması, kendini bu özneleşmeyi meydana getiren ilişkiselliğe tabi olmasıyla mümkün olmuş, dolayısıyla da iktidarın varlığı bireyin nesneleşmesi sürecine koşul kılınmıştır. İktidar, özneleşme sürecini, bireye birtakım söylem ve hakikat yasaları eşliğinde dayatmış, bu nedenle de bireyi kendisine bağlayacak pratikler yoluyla kendi varlığını sürekli kılacak mekanizmayı devreye sokmuştur. İktidarın, bireyin eylemi ve bu eylemselliğe dayanak oluşturan özneleşme süreci üzerinden devamlılık kazanması, bireyin dönüştürücü eylemselliğinin açığa çıkarılmasını gerektirmiştir. Bireysel ilişkilerin iktidarı devamlı kılacak şekilde işleyecek biçimde tertip edilmesi, iktidar ile birey arasındaki mesafenin daraltılması sonucunu doğurmuştur.

Foucault'nun biyopolitikaya ilişkin çözümlemelerinde açığa çıkan üretici boyut, Agamben'ci paradigmadaki dönüşüme uğrar. Agamben, biyopolitikayı yönetimsellik ile ilişkilendiren Foucault'nun tersine, biyopolitikanın modernitedeki anlamını iki kavram üzerinden okur: İstisna ve kamp. İstisna hali, iktidarın ayrımları ortadan kaldıracı bir belirsizlik mntıkasıdır. İstisnanın temel mahiyeti, iktidarın hak alanına ilişkin yeniden biçimlendirme gücünü yansıtır. Başka bir ifadeyle, istisna hali, iktidarın mevcut hak ve yetki işlevindeki sınırlılığın ortadan kaldırılması, dolayısıyla da iktidara geniş bir alan yaratılması sürecidir. Agamben, istisna halini, bu anlayışa dayalı olarak, modern iktidarın etki kapasitesi olarak yorumlar.

Agamben açısından modern iktidarın farklılığını yansıtan ikinci kavram, kamp'tır. Kamp, istisnaya karar veren egemenin, bunu bir kural haline getirmesi; fakat bunu yaparken de yaşamı topyekun siyasallaştırmasıdır. Biyopolitika, Agamben'in paradigmasında burada açığa çıkar: Yaşamın en yalın ve her tür simgelemden uzak olan boyutunun iktidar tarafından

içerilmesi ve bunun bir iktidar sistematiği olarak toplumsallığı kuşatacak şekilde kurulumu olan biyopolitika, yalın yaşamın siyasal yaşamdan ayrımını ortadan kaldıran ve yalın yaşamın bütünüyle siyasallaşmasını ifade eden bir kavramdır. Agamben, bu bağlamda biyopolitikayı, yaşamı üretici bir fonksiyonda ele alan Foucault'cu paradigmanın daha genişletilmiş bir hali olarak sunar. Agamben, iktidarın özneleştirici gücünden ziyade, yaşamı kuşatıcı ve kuşattığı ölçüde de kendisini mevcut düzenin dışına çıkararak istisna yetkisini eline alması durumuna odaklanmaktadır. Agamben için, biyopolitika, Foucault'daki gibi yaşamın kategorize edilmesi ve bu kategorizasyon üzerinden toplumsallığı devam ettirici bir role sahip değildir. Tam tersine, biyopolitika, iktidarın var olan ayrımları ortadan kaldırması ve bu sınırları geçersiz kılmasıdır. Kamp, bu bakımdan istisna hali üzerinde karar verme kudreti olan egemenin toplumsallığı biçimlendirmesinin soyut adını temsil eder. Bunun temelinde, yaşamın siyasallığın dışında kalan unsurlarının siyasallığın içerisine dahil edilmesi üzerine kurulan biyopolitika stratejisi yer almaktadır.

Kaynakça

AGAMBEN, G. (1998), *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Daniel Heller Roazen (çev.), California: Stanford University Press.

AGAMBEN, G. (2005), *State of Exception*, Kevin Attell (çev.), Chicago & London: The University of Chicago Press.

ARENDR, H. (1998), *Totalitarizmin Kaynakları: Emperyalizm*, B. S. Şener (çev.), İstanbul: İletişim.

AYTAÇ, A. M. (2011), *Kitlelerin Ruhu: Siyasal ve Sosyal Kuramda Kalabalık Tahayyülleri*, Ankara: Dipnot.

BUTLER, J. (2005), *İktidarın Psişik Yaşamı: Tabiyet Üzerine Teoriler*, Fatma Tütüncü (çev.), İstanbul, Ayrıntı.

CRARY, J. (2010), *Gözlemcinin Teknikleri*, Elif Daldeniz (çev.), İstanbul: Metis.

FOUCAULT, M. (1980), "Truth and Power", Colin Gordon (ed.), Power & Knowledge (içinde), New York: Vintage Books.

FOUCAULT, M. (1988), Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault, L. Martin, H. Gutman, P. H. Hutton (ed.), Massachussets: The University of Massachussets.

FOUCAULT, M. (2006), Deliliğin Tarihi, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İstanbul: İmge.

FOUCAULT, M. (2007), Security, Territory and Population: Lectures at the College de France 1977-1978, Michael Senellart (ed), Graham Burchell (çev.), New York: Picador.

FOUCAULT, M. (2010a), The Birth of Biopolitics: Lectures at the College de France 1978-1979, Michael Senellart (ed), Graham Burchell (çev.), New York: Palgrave Macmillan.

FOUCAULT, M. (2010b), Cinselliğin Tarihi, Hülya Uğur Tanrıöver (çev.), İstanbul, Ayrıntı.

FOUCAULT, M. (2011), Özne ve İktidar, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Ayrıntı.

LEMKE, T. (2005), "A Zone of Indistinction: A Critique of Giorgio Agamben's Concept of Biopolitics", Outlines, No. 1, s. 3-13.

LEMKE, T. (2011), Biopolitics: An Advanced Introduction, Eric Frederic Tump (çev.), New York: New York University Press.

SCHMITT, C. (2002), Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm, Emre Zeybekoğlu (çev.), Ankara: Dost.